

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ

Η φιλοσοφία της τεχνολογίας είναι ουσιαστικά άγνωστη στον τόπο μας. Μολονότι το τεχνολογικό φαινόμενο, η τεχνολογία και τα προϊόντα της, κυριαρχούν όλο και περισσότερο στην καθημερινή μας ζωή, η κριτική σπουδή των πτυχών, των όψεων, των συνιστωσών και των επιπτώσεων της τεχνολογίας έχει εν πολλοίς αφεθεί στην αρμοδιότητα της δημοσιογραφίας, και μάλιστα όχι υποχρεωτικά των καλύτερων εκδοχών της. Η κατάσταση δεν είναι πολύ καλύτερη έξω από τα σύνορά μας. Ακόμη και στις χώρες όπου τα ακαδημαϊκά ιδρύματα σέβονται τη φιλοσοφία και της παρέχουν τα μέσα για να αναπτυχθεί δημιουργικά και απρόσκοπτα, τη φιλοσοφία της τεχνολογίας υπηρετούν κατά κανόνα μικρές μόνο δυνάμεις, οι οποίες, παρά την υψηλή ποιότητα της δουλειάς τους και τις άοκνες προσπάθειές τους, δεν έχουν κατορθώσει να την καταστήσουν κέντρο του φιλοσοφικού ενδιαφέροντος και ακόμη λιγότερο του ευρύτερου. Σε αντίθεση με τη φιλοσοφία της επιστήμης, που κάποτε απέκτησε και εν πολλοίς διατηρεί ακόμη ρόλο πρωταγωνιστικό, η φιλοσοφία της τεχνολογίας παραμένει ουσιαστικά περιθωριακή.

Με δεδομένη τη σημασία της τεχνολογίας για τις σύγχρονες κοινωνίες, η κατάσταση αυτή φαίνεται παράδοξη. Στοιχείο της απαιτούμενης εξήγησης σίγουρα αποτελεί το γεγονός ότι φιλοσοφικό, δηλαδή θεωρητικό και κριτικό, λόγο για την τεχνολογία συνολικά ανέπτυξαν δύο εντελώς διακριτές κατηγορίες μελετητών που ακόμη δεν έχουν βρει σταθερούς τρόπους να επικοινωνούν ουσιαστικά μεταξύ τους. Η πρώτη κατηγορία αποτελείται κατά κύριο λόγο από μηχανικούς με ευρύτερη καλλιέργεια και οξυμένες θεωρητικές ευαισθησίες. Αυτοί, ξεκινώντας από την ίδια τη δουλειά τους, δηλαδή βασιζόμενοι στις εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες που απαιτεί η άσκηση του επαγγέλματός τους, προσπάθησαν και προσπαθούν να αναπτύξουν θεωρήσεις που επιδιώκουν να κατανοήσουν το τεχνολογικό φαινόμενο μέσα από τις διαστρωματώσεις και τις εσωτερικές διαφοροποιήσεις του, μέσα από τις μεθόδους που το ίδιο κινητοποιεί, μέσα από τα είδη γνώσης και εξειδίκευσης που προϋποθέτει και καλλιεργεί, μέσα από τους περιορισμούς που το χαρακτηρίζουν.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τους λίγους σχετικά φιλοσόφους που ασχολήθηκαν και ασχολούνται με το τεχνολογικό φαινόμενο χρησιμοποιώντας τα

μέσα και τα εργαλεία της δικής τους, εντελώς διαφορετικής δουλειάς. Κύριο μέλημα αυτής της κατηγορίας μελετητών ήταν και είναι οι έννοιες και οι εννοιολογικές διαφοροποιήσεις που μπορούν να ορίσουν με θεωρητική επάρκεια το τεχνολογικό φαινόμενο διακρίνοντάς το από άλλα, οι σχέσεις τεχνολογίας και γνώσης, η συνάρτηση του τεχνολογικού φαινομένου με την ανθρώπινη κατάσταση γενικά, τα ηθικά ζητήματα που εγείρουν σχεδόν πάντα οι τεχνολογικές καινοτομίες. Το ανά χειράς βιβλίο επισημαίνει τη θεμελιώδη διάκριση ανάμεσα σε αυτές τις δύο κατηγορίες μελετητών, την αναλύει διεξοδικά και τη χρησιμοποιεί ως καθοδηγητικό μίτο για την όλη ανάπτυξη του θέματός του.

Θέμα του βιβλίου είναι, ακριβώς, η φιλοσοφία της τεχνολογίας όπως έχει αναπτυχθεί και από τις δύο παραπάνω κατηγορίες μελετητών. Στο πρώτο μέρος του, αναλύει το περιεχόμενο της εν λόγω διάκρισης, παρουσιάζει τις ιστορικές καταβολές της και σκιαγραφεί τους όρους μιας ενδεχόμενης σύνθεσης. Στο δεύτερο μέρος, αναδεικνύει μεθοδικά τις εξαιρετικά πολύπλοκες όψεις του τεχνολογικού φαινομένου και τους τρόπους που έχουν προταθεί για την αντιμετώπισή του. Η τεχνολογία έχει το δικό της αντικείμενο, συνιστά ιδιαίτερη δραστηριότητα, συνδέεται σε πολλά επίπεδα με τη γνώση –αποκλειστικά εμπειρική παλαιότερα, επιστημονική και ταυτόχρονα εμπειρική σήμερα– κινητοποιεί με ιδιάζοντα τρόπο τη βούληση. Για κάθε τέτοια διάσταση ή πτυχή του τεχνολογικού φαινομένου έχουν προταθεί ισχυρές φιλοσοφικές θεωρήσεις τις οποίες ο συγγραφέας εδώ παρουσιάζει και αναλύει κριτικά προκειμένου να προσφέρει στον αναγνώστη τη δυνατότητα να προβεί σε μια κατά το δυνατόν σφαιρική και αντικειμενική αποτίμηση.

Το βιβλίο του Καρλ Μίτσαμ αποτελεί εισαγωγή στη φιλοσοφία της τεχνολογίας κατά την καλύτερη δυνατή εκδοχή του όρου. Δεν προϋποθέτει εξειδικευμένες γνώσεις τεχνολογίας ή φιλοσοφίας, χωρίς ωστόσο να προβαίνει πουθενά σε κακώς εννοούμενες απλοποιήσεις ή παραχωρήσεις απέναντι στην απαιτούμενη αυστηρότητα. Πράγμα εξίσου σημαντικό δεδομένου του πάθους που συχνά εγείρουν οι συζητήσεις περί τεχνολογίας, το βιβλίο είναι γραμμένο με τρόπο νηφάλιο, αποστασιοποιημένο, χωρίς περιττές ιδεολογικές φορτίσεις, συχνά με χιούμορ. Οι ιδιαίτερες απόψεις του συγγραφέα παρουσιάζονται, αλλά παρουσιάζονται σεμνά και διακριτικά, χωρίς να υποβαθμίζουν ή να υπερεκαλύπτουν απόψεις με τις οποίες ο ίδιος διαφωνεί.

Συγχρόνως ο πληροφοριακός πλούτος που προσφέρει το βιβλίο είναι πολύ μεγάλος. Οι βασικοί σταθμοί της ιστορίας της τεχνολογίας, οι καταστροφές και οι συνεχείς κίνδυνοι που συνόδευσαν και συνοδεύουν την εξέλιξή της, οι ιδέες που την προσέλαβαν όσο και εκείνες που επεξεργάστηκαν την αναγωγή της ουσιαστικά σε θεμέλιο των σύγχρονων κοινωνιών, οι θεσμοί που υπηρέτησαν τη μελέτη της στις διάφορες χώρες, οι συναφείς εθνικές και κοινωνικές ιδιοτυπίες, παρελαύ-

νουν από τις σελίδες του βιβλίου με τρόπο συστηματικό, συχνά συναρπαστικό και ταυτόχρονα ανάλαφρο, χωρίς να βαραίνουν περιττά την ανάγνωση. Για αυτούς τους λόγους το βιβλίο απευθύνεται στο πλατύ κοινό. Ακόμη και αν γνωρίζει ελάχιστα για την τεχνολογία ή τη φιλοσοφία γενικά, κάθε επιστήμονας, κάθε μηχανικός, κάθε μορφωμένος άνθρωπος, κάθε φοιτητής ή σπουδαστής θα μάθει πολλά και θα μάθει ευχάριστα.

Η έκδοση του βιβλίου του Μίτσαμ στα Ελληνικά είναι καρπός συλλογικής προσπάθειας. Η πρωτοβουλία για τη μετάφραση και την πρόταση έκδοσής του από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ αναδείχθηκε στους κόλπους της μικρής αλλά ιδιαίτερα δραστήριας ομάδας που ασχολείται με την τεχνολογία, την ιστορία και τη φιλοσοφία της, στο πλαίσιο του Διαπανεπιστημιακού Μεταπτυχιακού Προγράμματος με αντικείμενο τη φιλοσοφία και την ιστορία των επιστημών και της τεχνολογίας το οποίο έχουν οργανώσει από κοινού το Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών και ο Τομέας Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών και Δικαίου της Σχολής Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών του ΕΜΠ. Ο Γιάννης Νιάδας, έχοντας συνεργαστεί στενά με τον Καρλ Μίτσαμ στο πλαίσιο εκπόνησης της διδακτορικής του διατριβής, πρότεινε τη μετάφραση του βιβλίου και την ανέλαβε από κοινού με τον Μπάμπη Κόκκινο. Ο τελευταίος, με τη συνέπεια και την αποτελεσματικότητα που τον διακρίνει, όχι μόνο ανέλαβε τη μισή μετάφραση του έργου ενώ συγχρόνως ολοκλήρωνε τη διδακτορική του διατριβή, αλλά και έφερε άψογα σε πέρας όλη την άχαρη δουλειά του γενικού συντονιστή της προσπάθειας. Ο Δημήτρης Βογιατζής, ο Νίκος Πλεύρης, ο Μιχάλης Ασημακόπουλος, ο Γιάννης Αντωνίου, ο Βασίλης Καρασμάνης βοήθησαν αποφασιστικά, ο καθένας με τον τρόπο του. Τέλος, ο Τέλης Τύμπας διάβασε με άκρα επιμέλεια σχεδιάσματα της μετάφρασης, πρότεινε ουσιαστικές βελτιώσεις και συνέβαλε καθοριστικά στη συνεπή απόδοση πολλών δυσμετάφραστων όρων. Χωρίς τη δική του ανιδιοτελή συνδρομή, ο υπογράφων, ως ο επιμελητής που φέρει και την τελική ευθύνη, θα βρισκόταν σε πολύ πιο δύσκολη θέση. Η Αφροδίτη Μπούτου και όλο το προσωπικό των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων ΕΜΠ ανέχθηκε με χαμόγελο τις πολλές ολιγορήξεις του επιμελητή και τις συνεπόμενες μεγάλες καθυστερήσεις και, με την εξαιρετική όπως πάντα δουλειά του, έφερε σε αίσιο πέρας την όλη προσπάθεια. Το ότι ένα βιβλίο αφιερωμένο στη φιλοσοφία της τεχνολογίας εκδίδεται, όπως θα όφειλε, από τις Εκδόσεις του Πολυτεχνείου, οφείλεται στην έμπνευση, τη διάθεση προσφοράς και το μόχθο όλων αυτών των ανθρώπων.

Αριστείδης Μπαλτάς

Ιούλιος 2005